

АНАЛИЗ НА ПРИХОДИТЕ ОТ ПЪТНИЧЕСКИ ПРЕВОЗИ С ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ТРАНСПОРТ

Мая Ганева, Магдалена Петрова-Кирова
maq_ganeva24@abv.bg, maggyka@abv.bg, magdalena@vtu.bg

Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“
Ул. Гео Милев 158, София 1574
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Ключови думи: анализ, приходи, финансов резултат

Резюме: В условията на пазарна икономика възниква необходимостта от по-ефективно и резултатно управление на стопанската дейност. В резултат на настъпилите сериозни изменения в световната икономика, касаещи организационната и управленска структура на пазара, където се формира силна конкуренция на търсенето и предлагането, всяка една дейност, извършвана от предприятията, трябва да се разгледа през призмата на неговата ефективност и конкурентоспособност. Това е свързано с непрекъснато наблюдение и анализиране състоянието на пазара и всяко едно фирмено решение следва да се основава на голяма по обем техническа, технологична и икономическа информация. Тази информация трябва да бъде пълна, точна, своевременна и достоверна, за да бъде взето адекватно решение спрямо съответната ситуация. Това е от особена важност за транспорта в т.ч. и железопътния, тъй като допринася за осъществяването на връзките между отделните отрасли и предприятия, обслужва населението, като осъществява превозването му до и от работното място, до мястото за живеене или отдих.

ВЪВЕДЕНИЕ

Анализът може да се определи като междинно звено между събирането на необходимата информация на входа на системата на управление, каквато е всяка една стопанска организация, и вземането на управленски решения, базирани на нея. За да се определи позицията на дадено предприятие на пазара, неговите резултати, въз основа на които да се планират бъдещи възможности и перспективи, следва да се анализира неговото състояние. Печалбата е абсолютен показател, който характеризира и количествено измерва дейността на предприятието и като основен вътрешен източник на капитал осигурява възможност за разширяване на дейността му чрез рефинансиране. Интересите на стопанските единици, и в тази връзка взетите управленски решения, са насочени преди всичко към максимизиране на печалбата, което предполага изследването на нейните основни елементи, които са преките фактори, влияещи върху размера ѝ. Приходите и разходите са свързани с динамиката на производството и продажбите, с изследването на ефективността от използването на активите и капитала на предприятието.

1. ПРИХОДИТЕ КАТО ОСНОВЕН ЕЛЕМЕНТ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО

Печалбата е краен резултат от дейността на предприятието и представлява разликата между приходите от дейността вкл. финансовите приходи от една страна и от друга-разходите за дейността, финансовите разходи и корпоративните данъци.

Предприятията формират своите приходи преди всичко от продажби на произведените от тях продукти или извършените услуги, като по този начин създават поток от икономически изгоди.[1] Нетните приходи от продажби са основен фактор, който влияе върху финансовия резултат/печалба или загуба/. Този вид приходи се използват и за изчисляване, анализ и оценка на обобщаващите стойностни показатели за ефективността от използването на производствените ресурси-материали, ДМА, трудови ресурси и пр.

Приходите от основна дейност в „БДЖ-Пътнически превози“ ЕООД се формират от продажбата на билети от гари и онлайн продажби чрез въведената централна информационна система по билетоиздаване, чието главно предимство е базирането ѝ на най-съвременните технологии, което поставя основата на цялостно, интегрирано обслужване и билетоиздаване. Тя предлага бърз, модерен и лесен достъп до търсене, селектиране, резервиране и закупуване на превозни документи за вътрешни железопътни превози, включително и билети с намаления за влакове, експлоатирани от „БДЖ-Пътнически превози“ ЕООД, независимо от местоположението на пътника.[2]

2. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОТЧЕТНОСТТА НА ПРИХОДИТЕ В БДЖ – ПЪТНИЧЕСКИ ПРЕВОЗИ ЕООД

2.1. Нормативна регламентация и документална обосновааност

Пътуването с железопътен транспорт се извършва с превозен документ по специален образец или други ценни образци и превозни документи, издадени въз основа на действащата „Тарифа за превоз на пътници и ръчен багаж по железопътния транспорт във вътрешно съобщение”, Правилниците и Наредбите, които са в сила за железниците в Република България и са съгласувани с Министерство на финансите. Всеки издаден билет - бланков, листов и компютърен, трябва да съдържа данните, посочени в Тарифата. При грешно издадени разписки обр.КП-313¹ върху трите екземпляра диагонално, СИПБИ² изписва ”Унищожен при издаване” и се подписва от лицето, издало разписката. В края на месеца трите екземпляра от унищожената разписка с останалите талони в кочана се прилагат към месечната билетна сметка обр. КП-325.

За отчитане на приходите от пътнически превози към билетната сметка обр. КП-325 се прилагат [3]:

а) месечните компютърни отчети на гарите и касите и сменните компютърни отчети, подредени по възходящ ред, с прикачени към тях унищожени компютърни билети и абонаментни карти и празни (бели) листчета номерирана компютърна хартия, както и вторите екземпляри на издадените билети и абонаментни карти;

б) талоните от разписките за допълнителен приход обр.КП-313 и трите екземпляра на унищожените при издаването;

в) уверенията на учащи, въз основа на които се издават ж.п. карти „Учащ” с отстъпка;

¹ Образец на приходна квитанция

² Служител, издаващ пътнически билети, информатор

г) разпорежданията за отпусната пенсия на възрастни граждани, въз основа на които се издават карти „Възрастен” с отстъпка;

д) унищожените ръчно издадени ж.п. карти при издаването им и унищожените холограми;

е) талоните от бланковите билети обр. КП-310М, двата екземпляра на унищожените билети обр. КП-310М. Към талоните на билетите за групови пътувания се прилагат съответните документи, въз основа на които са издадени- изпращат се в „Статистическа отчетност” на всеки десет дни;

ж) талоните от издадените билети обр. КП-310, заедно с двата екземпляра на унищожените билети- изпращат се в „Статистическа отчетност” веднъж на десет дни;

з) талоните от издадените влакови билети обр. КП-313а- изпращат се на десетдневки в отдел ИТ- Пловдив;

и) първите екземпляри от талоните за връщане– изпращат се в „Статистическа отчетност”;

й) талоните от издадените гардеробни разписки.

Международни железопътни билети, билети за резервация на седащи, спални и кушет места от името на „БДЖ – Пътнически превози” ЕООД се издават от бюро, ж.п. гари, открити за международна пътническа дейност и пътнически агенции, с които дружеството има сключен договор. Кондукторите, обслужващи международни пътнически влакове и кондукторите на спални и кушет вагони (СКВ) към ПЦ София, издават във вагона билети за пътуване, спални и кушет билети. Продажба на международни билети се извършва въз основа на:

а) Конвенция за международен железопътен превоз ”COTIF” - притурка А-CIV;

б) Специални условия за международен превоз с билети без интегрирана резервация /SCICNRT/;

в) Специални условия за международен превоз с билети с интегрирана резервация /SCICIRT/;

г) Специални условия за международен превоз с билети железопътни пасове /SCICRPT/;

д) Специални условия за международен превоз с билети в съобщение Изток-Запад /SCIC-EWT/;

е) Специални условия за международен превоз (Тарифа на железниците от Югоизточна Европа);

ж) Двустранни и многостранни споразумения.

2.2.Отчитане на приходите от продажби на билети

Характерна особеност на железопътния транспорт е, че на практика приходите постъпват в железопътните райони и гари в някои от поделенията на БДЖ и поради тази причина се централизират. За да се покрият извършените разходи в останалите поделения, те се финансират от БДЖ чрез съответните железопътни управления. Поради спецификата на получаването и разпределението на приходите те се отчитат на няколко равнища: в поделенията на железопътния транспорт, в железопътните управления, в БДЖ ЕАД и в отдел Контрол на приходите. В железопътните райони приходите се получават от товаро-разтоварна и от експлоатационна дейност. Приходите от превозна дейност се формират от постъпленията от продажби на билети в гарите и бюрата. Към тези приходи не се включват т. нар. военно-кредитни превози, които се отчитат като приход централно от БДЖ. Паричните постъпления в гарите и бюрата се внасят ежедневно от съответните отчетници в банките по набирателните сметки на БДЖ. Въз основа на данните от касовата книга се съставя отчет известен като Главна сметка. В този отчет се посочват приходите по видове, разходите и баланс. За

осчетоводяване на продажбата и признаване на прихода се съставят счетоводните записвания: за приход от превоз на товари въз основа на съответните фактури по общия ред се дебитираща сметка 411 Клиенти с общата стойност на фактурите и се кредитират сметки 703 Приходи от товаро-разтоварна дейност и 4532 Начислен данък за продажбите. За паричните постъпления съответно се съставя статията:

Д-т с/ка 503 Разплащателна сметка
К-т с/ка 411 Клиенти

По отношение на приходите от превоз на пътници се извършва инкасо от гарите в страната, където се осъществяват продажби, като се дебитираща с/ка 503 Разплащателна сметка и се кредитира с/ка 501-14 Каси в поделения солд. Междувременно се осчетоводяват получените фактури, издадени на клиенти в гарите, със следното счетоводно записване:

Д-т с/ка 411 Клиенти
К-т с/ка 703 Приходи от продажба на услуги
и съответно
Д-т с/ка 411 Клиенти
К-т с/ка 4532 Начислен данък на продажбите

Събраните приходи в гарите се включват в отчета Главна сметка, от която единият екземпляр се изпраща в отдел Контрол на приходите, а другият екземпляр се архивира в отчетните документи на гарата. Във финансово-счетоводния отдел на БДЖ пристига обобщена справка за извършените продажби от гари, изготвен от експерт по Главни сметки в отдел Контрол на приходите, въз основа на получените Главни сметки. Старши счетоводител отразява разликата между отчетените приходи по издадените вече фактури и изпратената справка.[3] Следва проверка на постъпилите суми в банковата сметка на дружеството и осъществяване на следните счетоводни операции:

501-14/411 - закриване на осчетоводените фактури с автоматичен счетоводен опис;

501-14/411 – закриване на осчетоводения приход, като разлика между фактурите и изпратената справка.

Като в сметка 501/14 и 411 се отразява аналитично ниво ГАРА. Така се вписват постъпилите суми и отразените приходи на съответната гара към конкретното поделение в БДЖ.

За да се установи резултатът по с/ка 703 Приходи от продажби, се отразява и общата сума на извършените разходи като цяло в системата на БДЖ:

Д-т с/ка 703 Приходи от продажби
К-т с/ка 611 Разходи за основна дейност

- за отнасяне на прихода към финансовия резултат се съставя статията:

Д-т с/ка 703 Приходи от продажби
К-т с/ка 123 Печалби и загуби от текущата година

3. ТЕМП НА РАСТЕЖ НА ПРИХОДИТЕ ОТ ОСНОВНА ДЕЙНОСТ

В таблиците по-долу са представени и анализирани приходите от продажби на билети от гари и онлайн продажби за периода 2020 – 2021 г., като за базисна година е използвана 2019 г.

Таблица 1

Година	Приходи от продажби от гари	Абсолютен прираст		Темп на растеж	
		2019	Предходна година	2019	Предходна година
2019	992			100%	
2020	883	-109	-109	89%	89%
2021	922	-70	39	93%	104%

От представените резултати е видно, че приходите от продажби на билети от гари за 2021 г. намалява спрямо базисната 2019 година, но за сметка на това има увеличение на продажбите спрямо предходния отчетен период (2020 г.), което означава, че въпреки епидемиологичната обстановка, макар и с бавни темпове приходите са се увеличили.

От възникването на COVID-19 са положени огромни усилия от страна на работниците и служителите и на цялото ръководство на „БДЖ-Пътнически превози“ ЕООД, за осигуряването на безопасно и сигурно пътуване на клиентите. Всекидневното почистване и дезинфекциране на вагоните, осигуряването на безопасно обслужване от страна на персонала са критерии, които са запазили клиентите на БДЖ и дори са привлечени нови, които закупуват онлайн билети (вж. таб. 2).

Таблица 2

Година	Приходи от продажби от онлайн билети	Абсолютен прираст		Темп на растеж	
		2019	Предходна година	2019	Предходна година
2019	63			100%	
2020	104	41	41	165%	165%
2021	185	122	81	294%	178%

Приходите от онлайн продажби на билети са се увеличили значително през разглеждания период (вж. таб. 2). Това се дължи на факта, че все повече хора предпочитат да пазаруват онлайн. Поради тази причина системата за онлайн резервации на билети бележи двойно по-голям ръст на продажбите.

През 2021г., поради леко разхлабените мерки във връзка с пандемията от Ковид-19 през летния сезон, приходите от продажби са се увеличили дори в сравнение с месец август 2019г. (вж. таб. 3)

Таблица 3: Приходи от гари

месеци	Приходи от гари						
	1	2	3	8	1 спрямо 8	2 спрямо 8	3 спрямо 8
2019	322	341	225	522	200	181	297
2020	307	335	454	433	126	98	-21
2021	383	207	243	628	245	421	385

Таблица 4 Приходи онлайн продажби

Приходи от онлайн билети							
месеци	1	2	3	8	1 спрямо 8	2 спрямо 8	3 спрямо 8
2019	19	37	42	57	38	20	15
2020	20	44	90	127	107	83	37
2021	24	23	53	993	969	970	940

От представените по-горе резултати е видно, че приходите от онлайн продажби и от гари са значително по-големи през летния сезон. Продажбите на билети от гари за м. август 2020 г. са се увеличили в сравнение с м. март 2020 г., което показва силно изразена сезонност /неравномерност/ в дейността на дружеството, свързана с пика на туристическия сезон и времето за отдых през м. август.

При онлайн продажбите се забелязва огромно увеличение. Може да се направи предположение, че отново влияние е оказала и епидемиологичната обстановка.

Таблица 5

Месеци	Приходи от продажби гари			Σ по месеци	Средно месечни	Индекс на сезонните колебания
	2019	2020	2021			
1	322	341	225	889	296,3	94,5
2	307	335	454	1098	366,0	116,7
3	383	207	243	836	278,7	88,8
Σ по години	1012	883	922	2823	941,0	300,0

Спад м. март 11,2%

От данните в таблица 5 става ясно, че сезонната активност от превоза на пътници оказва влияние върху приходите от продажби на билети от гари. Резонно м. януари, поради многото празници и следногодишни пътувания, също бележи по-голям приход. След регистрирането на първия случай у нас на COVID-19 през м. март 2020 г. се забелязва значително понижение на приходите от продажби за този период в сравнение с предходната 2019г. Понижението на приходите продължава и през м. април и като цяло приходите от продажби за първото тримесечие на 2020 г. са най-ниски.

Видно от таблицата по-долу приходите от онлайн продажби на билети бележат повишение от 40% спрямо 2019г., което отново показва, че системата за онлайн резервации е предпочитана от клиентите, при закупуването на билети за пътуване с железопътен транспорт.

Таблица 6

Месеци	Приходи от онлайн билети			Σ по месеци	Средно месечни	Индекс на сезонните колебания
	2019	2020	2021			
1	19	37	42	99	33,0	83,0
2	20	44	90	156	52,0	130,7
3	24	23	53	103	34,3	86,3
Σ по години	63	104	185	358	119,3	300,0

Спад м. Януари 17%

4. ФИНАНСОВ АНАЛИЗ – ОСНОВНИ КОЕФИЦИЕНТИ

В таблица 7 са представени основни показатели, свързани с анализ на ефективността на основната дейност и платежоспособността на „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД.

Таблица 7

Показатели	2021 г.	2020 г.
Ефективност на приходите	1,02	1,05
Ефективност на разходите	0,98	0,95
Обща ликвидност	1,48	0,48
Бърза ликвидност	1,00	0,30
Незабавна ликвидност	0,50	0,10
Абсолютна ликвидност	0,30	0,08
Рентабилност на активите ROA	-6%	-8%
Рентабилност на продажбите ROS	-22%	-29%

Представените коефициенти за ефективност показват, че дейността на изследваното предприятие е неефективна, тъй като стойността на разходите превишава приходите. Това налага оптимизация на разходите и най-вече на постоянните разходи в т.ч. намаляване на административно-управленските разходи.[4]

На база изчислените коефициенти за ликвидност може да се обобщи, че предприятието е в по-висока степен ликвидно през 2021 г. спрямо 2020 г., което се свързва с увеличаване на възможността за погасяване на текущите пасиви (ТП). Това от една страна се дължи на намалението на ТП за 2021 г. спрямо 2020 г. и от друга страна се наблюдава увеличение на текущите активи (ТА). Прави впечатление, че стойността на най-неликвидната част от ТА – материалните запаси, е намаляла през 2021 г., което рефлектира върху показателите за бърза и незабавна ликвидност и те са около препоръчителните стойности.

Коефициентите за рентабилност са отрицателни стойности поради факта, че предприятието е завършило и двата отчетни периода – 2020 и 2021 г., на загуба. Въпреки това се забелязва намаляване размерът на загубата с около 2525 х. лв. през 2021 г., поради което отрицателният ефект от влошената рентабилност слабо намалява;

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемите в железопътния транспорт са много и на пръв поглед непреодолими. Статистическите данни показват намаляване обема на превозените товари и пътници по всички основни жп артерии, което води до огромни загуби в т.ч. и много второстепенни линии губят своята рентабилност и биват закривани. Заложените бюджетни стойности показват, че отчетените приходи за периода са по-малко в сравнение с планираните такива. От друга страна въвеждане на онлайн системата по билетоиздаване оказва благоприятно влияние върху размера на приходите чрез увеличаване на продажбите. Друг съществен момент е размерът на разходите, които не надвишават планираните, но в следствие на по-ниските приходи от продажби за определени времеви периоди, оказват отрицателно влияние върху финансовата стабилност на предприятието и следва да бъдат оптимизирани.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Станева, В., М. Петрова-Кирова, „Счетоводни стандарти. Приложение за транспортни предприятия“, изд. Авангард Прима, София, 2021 г., с. 239 – 260;
- [2] Технология на работа с клиенти по продажба на билети и рекламации в „Система за онлайн резервация и билетоиздаване“ – вътрешни правила;
- [3] Инструкция за отчитането на приходите от пътническа дейност в „БДЖ- ПП“ ЕООД – вътрешни правила;
- [4] Касърва, В., „Финансов анализ“, Нов български университет, София, 2013 г.
- [5] Търговски регистър, достъпен на: <http://www.brga.bg/>

REVENUE ANALYSIS OF PASSENGER RAILWAY TRANSPORT

Maya Ganeva, Magdalena Petrova-Kirova

maq_ganeva24@abv.bg, maggyka@abv.bg, magdalena@vtu.bg

Todor Kableshkov University of Transport

158 Geo Milev Str., Sofia

THE REPUBLIC OF BULGARIA

Key words: *analysis, revenue, financial result*

Abstract: *In a market economy, the necessity of more efficient and effective economic activity management arises. As a result of the major alterations in the world economy, regarding the market's organizational and management structure where a strong competition is formed. Any activity performed by the enterprises ought to be viewed through the prism of its effectiveness and competitiveness. This is related to constant surveillance and analysis of the market's condition, and every company resolution should be based on large in volume technical, technological and economic information. That information must be complete, accurate, timely and reliable so that an adequate solution is made. This is of great importance for transport including railway transport due to its contribution to the connection between separate industries and enterprises. Moreover, it serves the settlements and the population by transporting them from and to their workplace, to their place of residence or rest.*